

Ten Neglected Classics of Philosophy, first Edition.

Edited by Eric Schliesser

© Oxford University Press 2017

Heretik Yayın: 82 - Felsefe Dizisi: 4

ISBN: 978-605-9436-49-6

©2019 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: 2019, Ankara

Türkçe Söyleyenler: İlke Aksu - Onur İşci

Redaksiyon: Eren Kırmızıaltın

Dizgi: Ali Anıl Menteşe

Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Kültür Mahallesi, Yüksel Caddesi,41/2, Kızılay, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

İnternet Sitesi: www.heretik.com.tr

E-mail: info@heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Facebook: facebook.com/heretikyayin

FELSEFENİN İHMAL EDİLMİŞ

ON KLASİĞİ

Ten Neglected Classics of Philosophy

Editör

Eric Schliesser

Türkçe Söyleyenler

İlke Aksu-Onur İşci

HERETİK

İçindekiler

Yazarların Biyografileri.....	7
Giriş	
Bir Felsefe Klasığı Olmak Üzerine.....	11
Bölüm 1	
Gorgias'ın “Helen'e Övgü”sü.....	25
Bölüm 2	
Fenelon'un Telemakhos'u.....	51
Bölüm 3	
Thomas Paine “Tarımsal Adalet” ve Sosyal Sigortanın Kökenleri.....	79
Bölüm 4	
Lotze'nin Mikrokosmos'u.....	107
Bölüm 5	
Bradley'in Görünüş ve Gerçeklik'i.....	139
Bölüm 6	
Jane Addams'ın “Kadınlar ve Kamusal Ev İdaresi” Çalışması.....	167
Bölüm 7	
Felsefeyi İşlevsel Kılmak Üzerine: Ernst Cassirer'ın..... <i>Substanzbegriff und Funktionsbegriff</i> adlı eseri.....	193
Bölüm 8	
Edith Stein: Empati Sorunu Üzerine.....	209
Bölüm 9	
W.E.B Du Bois'ın “Şimdi Nereye ve Neden”i.....	237
Bölüm 10	
Jonathan Bennett'in Rasyonalite'si.....	269

YAZARLARIN BİYOGRAFİLERİ

Elizabeth Anderson

1987 yılından bu yana Ann Arbor, Michigan Üniversitesi'nde Arthur F. Thurnau kürsüsünde profesör ve John Dewey kürsüsünde Kadın Çalışmaları ve Felsefe alanında ordinaryüs profesördür. Guggenheim üyesi ve Amerika Birleşik Devletleri Bilim ve Sanat Akademisi üyesi. *Value in Ethics and Economics* (Harvard University Press, 1993) ve *The Imperative of Integration* (Princeton University Press, 2010) isimli iki kitabının yanı sıra ahlak, siyaset, toplum, hukuk ve feminist felsefe üzerine birçok makalesi bulunmaktadır. Şu sıralarda Levellerlardan günümüze eşitliğin tarihi üzerine çalışmaktadır.

Rachel Barney

Toronto Üniversitesi'nde Klasik ve Felsefe profesörüdür. Lisans eğitimini Toronto Üniversitesinde, Doktora eğitimini ise Princeton'da almıştır. Platon özelinde ve etik ve epistemolojide felsefi metodoloji konularında Antik Felsefe ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.

Fred Beiser

Syracuse Üniversitesi'nde Felsefe profesörüdür. Alman Felsefesi ve İngiliz Aydınlanması özelinde, modern felsefe tarihi üzerine birçok çalışma yapmıştır. *The Fate of Reason: German Philosophy from Kant to Fichte* isimli kitabıyla 1987 yılında en iyi kitap dalında Thomas J. Wilson ödülünü kazanmıştır¹. Diğer kitapları şöyledir:

1 Türkçe Söyleyenler Notu (T.S.N.): Metinde 1987 yazıyor ancak ödül listesinde 1985 olarak görülmektedir. Bkz. <http://www.hup.harvard.edu/news/thomas-j-wilson-prize.html>

Hegel (Routledge, 2005); *Diotim's Children: German Aesthetic Rationalism from Leibniz to Lessing* (Oxford University Press, 2009); *The German Historicist Tradition* (Oxford University Press, 2009); ve *Late German Idealism: Trendelenburg and Lotze* (Oxford University Press, 2013).

Michael Della Rocca

Yale Üniversitesi'nde Andrew Downey Orrick kürsüsünde Felsefe profesörüdür. *Representation and the Mind-Body Problem in Spinoza* (Oxford University Press, 1996) ve *Spinoza* (Routledge, 2008) isimli iki kitabı bulunmaktadır.

Daniel Dennett

Tufts Üniversitesi'nde üniversite ve Fletcher fakültesi profesörüdür ve aynı zamanda Kognitif Çalışmalar Merkezi'nin de yöneticiliğini yapmaktadır. *Content and Consciousness* (1969) ile başlayan ve en son *Intuition Pumps and Other Tools for Thinking* (2013) ve Linda LaScola ile birlikte yazdıkları *Caught in the Pulpit: Leaving Belief Behind* (2013; revize edilmiş baskı 2015) gibi birçok kitabı bulunmaktadır.

Ryan Patrick Hanley

Marquette Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ordinaryüs profesörüdür. *Adam Smith and the Character of Virtue* (Cambridge University Press, 2009) ve *Love's Enlightenment: Rethinking Charity in Modernity* (Cambridge University Press, yakında) isimli iki kitabın yazarıdır. Şu sıralarda, National Endowment for the Humanities bursuyla Fénelon'un siyaset felsefesi üzerine bir çalışma yapmaktadır.

Sally Haslanger

MIT'de Ford kürsüsünde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları ve Felsefe profesörüdür. Uzmanlık alanları metafizik, epistemoloji, feminist teori ve eleştirel ırk teorisidir. 2013-2014 yıllarında

Amerikan Psikoloji Birliği'nin Doğu Bölgesi başkanlığını yapmıştır. Kitabı *Resisting Reality: Social Construction and Social Critique* (Oxford 2012) ile felsefe alanında yaptığı çalışmalar için Joseph B. Gittler ödülüne değer görülmüştür.

Chike Jeffers

Dahousie Üniversitesi'nde doçenttir. Uzmanlık alanları Afrika felsefesi² ve ırk felsefesi, genel ilgi alanları toplum ve siyaset felsefesi ve etikdir. Başlıca çalışmaları; “*The Cultural Theory of Race: Yet Another Look at Du Bois’s ‘The Conservation of Races’*” (*Ethics*, Nisan 2013) ve “*Embodying Justice in Ancient Egypt: The Tale of the Eloquent Peasant as a Classic of Political Philosophy*” (*British Journal for the History of Philosophy*, Mayıs 2013). *Listening to Ourselves: A Multilingual Anthology of African Philosophy* (SUNY Press, 2013) editörüdür.

Kris McDaniel

Syracuse Üniversitesi'nde Felsefe profesörüdür. Öncelikli çalışma alanı metafizik olsa da felsefe tarihi ve etikle ciddi şekilde ilgilenmektedir.

Alan Richardson

British Columbia Üniversitesi'nde Felsefe profesörü ve Bilim ve Teknoloji çalışmaları lisansüstü programı üyesidir. Uluslararası Bilim Felsefesi Tarihi Birliği eski başkanıdır ve felsefi düşüncenin tarihsel yönünün, yirminci yüzyıl bilimi üzerindeki etkisini incelemektedir. *Carnap’s Construction of the World* (Cambridge University Press, 1998) kitabının yazarıdır. Flavia Padovani ve Jonathan Tsou ile *Objectivity in Science: Perspectives from Science and Technology Studies* (Springer, 2015) editörüdür.

2 Africana Philosophy

Eric Schliesser

Amsterdam Üniversitesi'nde Siyaset Teorisi profesörü yanı sıra Ghent Üniversitesinde felsefi ve ahlak bilimleri alanında misafir profesördür. Erken modern felsefe ve iktisat felsefesi üzerine birçok yayını bulunmaktadır. Oxford Felsefi Klasikler Serisi'nden *Sympath: A History* isimli kitabın editörlüğünü yapmıştır. Adam Smith üzerine hazırladığı monografi Oxford University Press tarafından yakında yayımlanacaktır.

GİRİŞ

BİR FELSEFE KLASİĞİ OLMAK ÜZERİNE

Eric Schliesser

Daniel Dennett'ten, okurları bir probleme bir cevap geliştirmek için sezgilerini kullanmalarına ikna eden, hatta okurları biçimlendiren sezgi pompası ifadesini –özenli bir şekilde sınırlandırılmış düşünce deneyi- ödünç alıyorum. Dennett'in “Faustçu pazarlık”ı aşağıdaki gibidir:³

Yıllardır felsefeci dostlarıma şu soruyu sorarım: Eğer Mephistopheles size aşağıdaki iki seçeneği sunsaydı, hangisini tercih ederdiniz?

A. İstedığınız herhangi büyük bir felsefi problemi çözeceksiniz, öyle ki üzerine söylenecek hiçbir şey kalmayacak (sayenizde bu konu tamamen ortadan kalkacak ve siz de tarihe not düşeceksiniz).

B. Kışkırtıcı bir çapraşıklığa ve ihtilafa sahip, yüzyıllarca okuma listelerinde kalacak bir kitap yazacaksınız.

Bazı felsefeciler B'yi seçmek zorunda olduklarını istemeyerek de olsa kabul ederler. Eğer seçmek zorunda olurlarsa, okunmayı haklı olmaya tercih ederler. Tıpkı bestekârlar, şairler, yazarlar ve diğer yaratıcı sanatçılar gibi onlar da ortaya koydukları işin tekrar tekrar, milyonlarca (mümkünse milyarlarca) kez deneyimlenmesini isteme eğilimindedirler. Fakat aynı zamanda bilim insanlarının araştırma- ları da onları çeker. Nihayetinde, felsefecilerin hakikati bulmaları beklenir.

3 Anonim hakeme ve Peter Ohlin'e faydalı görüşleri için teşekkür ederim.

Aynı Faustçu pazarlığı bilim insanlarına sorduğumda hiç çekinmeden A seçeneğini seçiyorlar –bu onlar için basit bir soru (Daniel C. Dennett [2013], “*A Faustian Bargain*,” in *Intuition Pumps and Other Tools for Thinking*, s. 411).

Dennett, bir lisans öğrencisiyken benim hocamdı ve yayımlanmasından çok önce Faustçu pazarlığın alternatiflerini misafir öğretim üyelerine sorarken duymuştum (kitabında başka değişkenler de tanımlar). Bir noktada onun bu teklifini biraz değiştirip felsefenin profesyonel felsefe tarihçisi⁴ bazı dostlarıma yönelttim. Şu şekildeydi:

A* Platon’un formlar teorisindeki “üçüncü adam” problemi, Descartes’ın “çember”i ya da Spinoza metafiziğindeki sonlu ve sonsuz arasındaki ilişki gibi ünlü bir bilmece hakkındaki yorumlayıcı-kavramsal problemlerin hepsini kesin olarak çözümleyeceksiniz.

B* Daha önce gözden kaçmış olan bir metinle ilgilenilmesini sağlayacaksınız ve (siz değil) o yüzyıllar boyunca okuma listelerinde olacak.

A* ve B* seçenekleri olası bütün ihtimalleri içermemekle beraber –bilimsel olmayan örnekleme yöntemlerine dayanarak- şunu gördüm ki öğretim üyelerinin çoğu, özgün bir yorumlayıcı problemin kesin çözümünün büyük bir tutku gerektirdiğini söyleyip itiraz ettikten sonra, heyecanlı ve mutlu bir şekilde A* seçeneğini tercih ettiler. Önünde sonunda hepimiz bu amaç için eğitilmiştik.

Ancak birkaç kişi, kısa bir tereddüdün ardından B* seçeneğine yöneldi. Felsefenin profesyonel felsefe tarihçilerinden bazıları, kriterlere uygun eserler bağlamında çalışmaya başladıklarından beri, B*

⁴ Bu çirkin ifade tarzı için özür dilerim. Bir bütün olarak felsefe bölümünde felsefe tarihi üzerine çalışan profesyonel eğitilmiş felsefecileri, felsefe tarihi ile ilgilenen diğer profesyonel felsefecilerden ve tarih ya da edebiyat bölümlerindeki felsefe tarihçilerinden ayırt etmek için kullandım. Son tartışmalar için bkz. Larke, M., Smith, J. E., and Schliesser, E. (eds.) (2013), *Philosophy and Its History: Aims and Methods in the Study of Early Modern Philosophy*, Oxford and New York: Oxford University Press.

seçeneğinin uğraştıkları metinlerle benzerliğini görmüş olabilirler.⁵ Ve geçmişi doğrulamak kolay olmayan bir görevken, aynı geçmişin hakkını vermek ve daha iyi bir gelecek için şekillendirmek asilce olabilir⁶. Hatta herhangi biri çıkıp –tıpkı Chike Jeffers’ın bana söylediği gibi- diyebilir ki felsefenin Afrika ya da feminist tarihi, A* seçeneğinden ziyade B* seçeneğine yakın olan bir çeşit yeniden yorumlayıcı taahhütten ötürü, Batı geleneğine dair standart tarihsel çalışmadan bariz şekilde ayrılmıştır.

Dahası, B* seçeneğinin peşinde koşmak neredeyse diğerkâm bir yaklaşımdır; başkasının başarısını ortaya çıkarmak için çalışan neredeyse anonim hizmetçi. Biri yabancı bir tür intikam arzusuyla motive olsa (belki de Nietzsche okuduktan sonra vardığı bir sonuç onu etkilemiştir) ya da (Walter Benjamin’in bir yankısı olarak) tarihin kaybedenleri adına konuşma arzusuyla tutuşuyor olsa da, başkasının daha önce gözden kaçmış argümanlarını, görüşlerini ve öngörülerini tartışmaya açmak için kendi beceri ve muhakemesini kullanır. Elbette birçok öğretim üyesi iyi ve doğru tarafından motive edilir ve belki de B* seçeneği bunlara katkıda bulunacak yollardan biridir.

Ayrıca B* seçeneğinin bir de Donkişotvari bir özelliği de vardır, çünkü başarı pek de olası görünmez. Kriter oluşumu üzerine bilinçli bir düşünme, kalıcı yeniliğin müfredata girmekle sağlanacağını ortaya koyar ve insanların okuma alışkanlıkları öğretim üyelerinin bütünlük çabalarıyla değil kendi taahhütlerine kaçınılmazlık havası (‘bana varan kral yolu’ denilebilir –Michael Kremer’in güzel ifadesini uyarladım⁷) vermek için geçmişi yazan ve yeniden yazan tarihin her-

5 Kısıktıcı bir analiz için bkz. Southgate, B. (1994). White-washing the Canon: “Minor” Figures and the History of Philosophy, *British Journal for the History of Philosophy* 2(2), 117–130.

6 Önceki bir taslağı hakkında yorum yaparken, öğretim üyesi Martin Lenz B* canlı bir seçenek olduğu sürece A* imkânsız olabilir dedi. Belki de Lenz’in içgörüsü, B*’nin değişik biçimlerine, geçmişin “araçsallaştırılması” ya da “anakronizmi” ne mahkûm etmeye eğilimli öğretim üyelerinin neden düşmanlıkla yaklaştığını açıklar.

7 Kremer, M. (2013). What Is the Good of Philosophical History? In *The Historical Turn in Analytic Philosophy*, edited by Erich H. Reck, Basingstoke: Palgrave

kesçe bilinen kazananlarının müfredatla ilgili ve ideolojik ihtiyaçlarınınca belirlenir.

Yine de, B* seçeneğini seçmek bu kitabın arkasındaki fikirlerden biridir; şöyle ki, buradaki amaç katkıda bulunan bütün seçkin ve saygın felsefecilerin müthiş bir tutkuyla ele aldıkları ve mevcut durumda (görece) ihmal edilmiş çalışmaları tartışmaya açmak. Bütün bu tutkular felsefi-profesyonel statüko ile ilgili güçlü çekinceleri de ortaya çıkarır. Örneğin Alan Richardson'ın bölümü (7) sadece bu kitabın başlığına karşı değil, çağdaş felsefi pratiklere karşı da bir polemiktir. Alan'ın iddiasına göre “erken analitik felsefe ile ilişkilendirdiğimiz projelerin kaçınılmaz yükselişinden çıkaracağımız genel sonuç yanlıştır.” Ernst Cassirer'ın (1874-1945) bir eserini tekrar gözden geçirerek “yirminci yüzyılda analitik felsefenin gelişimine ilişkin varsayılan öykülere ihtiyaç duyulan bir nüans seviyesi kazandırmaya” çalışır. Bu öykülerin fazla basite indirgendığını belirtir.

Statükoya meydan okurken, bu kitabın birkaç bölümünde “klasik” terimi ve ifade etmek ile, doğrudan ve dolaylı, kriter ve gelenek oluşumu hakkındaki önemli içgörülerle ilgili çekinceler ortaya kondu. Örneğin, Michael Della Rocca zor anlaşıldığı herkesçe bilinen F. H. Bradley'e (1846-1924) –analitik felsefenin kökeninde Russell tarafından tarihin çöplüğüne gönderildiği düşünülen bir yazar⁸- döner ve yalnızca Bradley'in felsefesini önceden kabul edilen fikirler ışığında aydınlatmakla kalmaz, kuruluşunda belki de zorunlu mitler bulunan analitik felsefeyi de kullanır.

Macmillan, 227– 246.

8 Candlish, S. (2007), *The Russell/ Bradley Dispute and Its Significance for Twentieth-Century Philosophy*, London: Palgrave Macmillan. Della Rocca, M. (2013), The Taming of Philosophy, in Larke, M., Smith, J. E., and Schliesser, E. (eds.) (2013), *Philosophy and Its History: Aims and Methods in the Study of Early Modern Philosophy*, Oxford and New York: Oxford University Press, 178. Ayrıca bkz. “the original sin” in Schaffer, J. (2010), Monism: The Priority of the Whole, *Philosophical Review* 119(1), 31– 76; Della Rocca (2013) ve Schaffer (2010) çalışmalarına dair benim yorumum in Schliesser, E. (2013), *Philosophic Prophecy: Philosophy and Its History— Aims and Methods in the Study of Early Modern Philosophy*, 209.

Bunlara ek olarak, kendi bölümünde Sally Haslanger (6) “mesleğimizde birçok yönden ihmal edilen, bir efemeraya” odaklandı. Onun bölümü ayrıca açık bir şekilde “klasik” ideasına meydan okumaktadır. O, okurlarını sadece meslekte (ve tabii toplumda!) gözden kaçan ve marjinalleştirileni düşünmeye itmiyor; nasıl bir felsefe düşünmeliyiz sorusunu da gün yüzüne çıkarıyor.

Nihayetinde felsefenin yapısı, Rachel Barney’in bölümünde felsefenin baş düşmanlarından biri olarak değerlendirilir –Platon’un unutulmaz ve etkileyici retoriği sağ olsun. Bu bölümde Sofist-retorik ustası Gorgias’ın (Sokrates’in çağdaşı), büyüleyici bir şekilde, (edebi) tarihin en az beğenilen karakterlerinden biri olan Truvalı Helen’i savunması ele alınır. Barney’in bölümü şunu savunmaktadır: Felsefenin yapısı ve sınırları, kriterimiz ve onaylama “biçimlerimiz” belki de derin ve rahatsız edici biçimde (Yunan) “başlangıca” bağlıdır.

Eğer bu eserdeki yazalar, bütünlük bir bakış açısı ortaya koysaydılar bu şaşılacak bir durum olurdu. Ancak belki de ilişkili akıl yürütmenin bir sonucu olarak, şaşırtıcı bir yakınsamanın farkına varılabilir.⁹ Bu benim aklıma Kris McDaniel’in Edit Stein (1891-1942) üzerine olan analizini – “empatik fiiller, daha sonraki empatik fiiller tarafından yerine getirilir” – getirmişti: sevginin önemi. Bir anlamda bu pek de şaşırtıcı değildir çünkü sevgi Platon ve Platoncular için merkezi bir öneme sahiptir, kabul edilen felsefeyi şekillendirmiştir. Bu tarz bir Platonculuğun yankılarını, Frederick Beiser tarafından ortaya çıkarılan Hermann Lotze’nin *Mikrokosmos*’unun “sırrı”nda görürüz, “en büyük gerçeklik, en büyük değer ve en yüce hakikat sevgidir” –bkz. Beiser’in Lotze (1817-1881) üzerine (4) bölümü-. Bu aynı zamanda François Fénelon’un (1651-1715) vaadidir: “ebedi aklın” “sevgisinin” ardından “ilahi coşkunluk” gelir (bkz. Hanley’in denemesi, bölüm 2). Ancak Barney’in, sevgiyi bir zorunluluk gibi

⁹ Bu durum Conway’in evrensel sempatik ilişkiye ve bütün varlıkların (muhtemel) karşılıklı sevgisine dair değerlendirmesini akla getirir. Conway’in sempati hakkında detaylı analizi için bkz. Mercer, C. (2015). Seventeenth-Century Universal Sympathy: Stoicism, Platonism, Leibniz, and Conway, in Schliesser, E. (ed.), *Sympathy: A History*, New York: Oxford University Press.

gören Gorgias (yazar) üzerine yazdığı bölüm bize göstermektedir ki okuruna sürekli meydan okuyan ve başka araçlarla sofistik felsefeyi devam ettiren bir Platon vardır.

Haslanger'in Jane Addams'ın "Kadın ve Kamusal Ev İdaresi" üzerine olan kendi bölümünde (6) açıklayıcı notlarla bize gösterdiği gibi, sevgi aynı zamanda politik ekonomi tarihinin problematik bir erdemidir, özellikle kadının katkılarının değersiz görmek için kullanıldığı zamanlarda bu böyledir, aynı zamanda doğrudan bir hâkimiyet yoksa, birçok yönden geleneksel felsefede yapısal dışarıda bırakma örüntülerine suç ortağı olur.¹⁰ Bu tarz meselelerle yüzleşmek için Jeffers'ın bölümünden (9) daha iyi bir bölüm yoktur. Jeffers'ın W. E. B Du Bois'da (1868-1963) şunu bulur; "siyahi insanların cinsellik ve onun hayattaki yerine ilişkin açıklık ve düşünceliliği, temel kültürel amaçlar" gibi görmeleri konusunda açık sözlü ve düşünceli davranmaları üretken bir taleptir – hepimiz için genellemeye değer bir talep.¹¹ Onun öjenik amaçlarını düşündüğümüzde bu şaşırtıcı gelmez, Du Bois sevginin bazı türleri hakkında da şüpheliydi.¹² Bu eser felsefenin geçmişi ve statüko konusunda eleştirel bir inceleme olsa da, politik düzenin yenilenmesini (özellikle bkz. Anderson'ın Thomas Paine'in *Tarımsal Adalet* üzerine yazdığı 3.bölüm) içermekle kalmıyor, bilgeliğin sevgisini de –burada izin verilen "sevgi" bir zorlama, bir özlem, herkesi birbirine bağlama olarak anlaşılmalı- içinde

10 Bazı sevgi ikilemleri Bradley'in *Appearance and Reality* çalışmasındaki "inanç"ta kendisini gösterir. Şu cümle sıkça alıntılanır: "Dünyanın tatminsiz sevgisi bir gizemdir, tatmin edilmiş sevginin anlamlı görünmesi gibi bir gizem." Ancak ardından gelen cümle pek sık alıntılanmaz: "İkincisi yanlıştır çünkü o kendisini doğru düşünmeden memnun olamaz."

11 Jeffers'a bu konudaki tartışması için teşekkür ederim.

12 Jeffers'tan alıntılıyorum : "The Talented Tenth Memorial Address"e bir kez daha bakarsak, Du Bois'nın burada "vazgeçilmez aile grubunun, eşlerin -renk, alımlılık veya romantik cinsiyet çekimi, yanlış adlandırılan aşk konularında pek ısrar etmeyip- kalıtım, vücut yapısı, sağlık ve akıl için seçilerek yapılacak olan evliliklerin özenli planlanmasıyla rehabilitasyonunu" destekleme gerekliliğinden bahsettiğini görürüz" (1996b, 175).

bulunduruyor. Yani Richardson'ın sözleriyle, felsefe “birçok görkemli şeyden” daha fazlası haline geliyor.

Felsefenin kendi geçmişiyle karmaşık bir ilişkisi vardır. Daha önce söylenenleri hiç referans almadan tamamıyla yeni bir başlangıç için –diğerlerinin içinde Descartes ve Carnap'ın mükemmel ifade ettiği- yinelenen kışkırtmalar vardır. Bu tarz kışkırtmalar “aziz ölüm¹³”e bilinçli bir şekilde muhalif olan felsefi hareketlerde kuvvetlenir. Örneğin, sözde “bilimsel felsefeciler” entelektüel iş bölümünü kabul edip, bilimden miras kalan teknikler –ve problem çözmeye odaklanmayla- birlikte ilerleme sağlanacağını ve yaratıcı dehaya¹⁴ sahip olduklarını düşünenlerin duyduğu aşırı özgüven hatasından uzak durulacağını umar. Bu girişimin bakış açısından baktığımızda, “büyük insanların” çalışması, saygıyı bir kenara bırakalım, saçma sapan bir şekilde aptallıkla flört eder. Özellikle Thomas Kuhn'un (1962) Bilimsel Devrimlerin Yapısı¹⁵ çalışmasından etkilenen bilimsel ders kitapları ve bilimin popüler imgeleri, ilerlemeci bilimsel girişimlerin haklı olarak disiplinle ilgili geçmişleri iskartaya çıkardığı görüşünü pekiştirmektedir; sonuç olarak, modern fizikte araştırmalar yapabilmek için Newton'ın *Principia*'sının içeriğinden haberdar olmaya gerek yoktur düşüncesi ortaya çıkar. O halde, bazı profesyonel felsefecilerin felsefenin geçmişine dair çok az bilgiye ya da ilgiye sahip olması çok da şaşırtıcı olmasa gerek.

Dahası, felsefi kriterin yapısıyla ilgili kaygıları ortaya çıkarır. Bu öncelikle beyaz ve Avrupalıdır; birkaç kilise rahibini bir yana bırakırsak, İsa'dan önce dördüncü ve beşinci yüzyılda yaşamış Atinalılara (Platon, Aristoteles), on yedinci ve on sekizinci yüzyılda Paris'i ziyaret edenlere (Descartes, Hobbes, Leibniz, Hume, vb.) ve (uzun) on dokuzuncu yüzyıl boyunca Almanca konuşanlara (Kant, Fichte, He-

13 mighty dead

14 Schliesser, E. (2011). Newton's Challenge to Philosophy: A Programmatic Essay. HOPOS: *The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science* 1(1), 101– 128.

15 Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

gel, Schelling, Schopenhauer, Nietzsche, Frege, vb.) karşı bir yanlılık olmalıdır.¹⁶ Felsefi “klasiklerini” ortaya çıkartan ve besleyen, felsefe içerisinde sistematik olarak bütün kültürleri dışarıda tutan mevcut öğretim kriteri erkekler yönünde yanlıdır ve ırkçı, cinsiyetçi, öjenist ve emparyalist görüşleri benimseyen düşünörlere –onların entelektöel liyakatını aldirmaksızın- aşırı odaklanır.¹⁷ Hem felsefede hem de daha geniş bir toplum çevresinde günümüz dışlanma kalıplarına ilişkin endişe edenler, kriterin geniş kapsamlı bir reformunu, daha kapsayıcı olmasını savunmak ile kriteri tamamen ortadan kaldırmak arasında gidip gelmektedirler.

Bir önceki paragraftan da anlaşılacağı üzere, klasik metinler felsefe lisans eğitimi seviyesinde ve beşeri bilimlerde şekillenmeye devam etmektedir. Bazı metinler genç zihinleri felsefeyle tanıştırmak ve onları güçlendirme konusunda bir hayli başarılıdır (örneğin Platon’un diyalogları). Deneyimli öğretmenler, öğrencinin felsefi gündemi tespit etmenin yanı sıra felsefeyi deneyimlemekten keyif aldığını bilirler. Öğrenciler ufuk açıcı metinlerle uğraşmaktan keyif alırlar; ayrıca öğrenciler bu metinler sayesinde, aynı anda farklı kitlelere seslenilebileceğinin de farkına varırlar. Felsefe öğrencisini yetiştirmek, öğrenciye

16 Felsefedeki kriter biçimlenişinin bazı bölümleri için bkz. Kuklick, B. (1984), *Seven Thinkers and How They Grew: Descartes, Spinoza, Leibniz, Locke, Berkeley, Hume, Kant*, Cambridge: Cambridge University Press, 125– 140; Inglis, J. (1997), Philosophical Autonomy ve the Historiography of Medieval Philosophy, *British Journal for the History of Philosophy* 5(1), 21– 53; Kolesnik-Antoine, D. (2013), Is the History of Philosophy a Family Affair? The Examples of Malebranche, in Lærke, M., Smith, J. E., and Schliesser, E. (eds.), *Philosophy and Its History: Aims and Methods in the Study of Early Modern Philosophy*, Oxford and New York: Oxford University Press.

17 Bir feminist eleştiri için bkz. Witt, C. (2006), Feminist Interpretations of the Philosophical Canon, *Signs* 31(2), 537– 552; Shapiro, L. (2004), Some Thoughts on the Place of Women in Early Modern Philosophy, in Alanen, L., ve Witt, 7 C. (eds.), *Feminist Reflections on the History of Philosophy*, Dordrecht: Springer, 219– 250. Du Bois’ın öjenik üzerine düşünceleri, Chike Jeffers’in bu esere katkısında incelendi.

bu önemli metinlerin yankılarını ya da problematiğini diğer felsefi metinlerde ve değişik kesimlerde de fark etmesini öğretmektir. Buna ek olarak ortak olduğu varsayılan bir metinsel arka planın olması, kişinin eğitiminde, görece verimli, kavramsal ve tartışmaya açık olan etkili ya da kısa betimlemelerin –örneğin “kötülük dehalari¹⁸” ya da “filozof krallar”- kullanılmasına olanak sağlar.

Diğer metinler lisansüstü müfredatın vazgeçilmezleri olarak kalmaya devam ederler. Birçok profesyonel felsefeci Hume’un İncelemesi ya da Kant’ın *Eleştirisi* ile doktora derecesi almadan önce karşılaşır. Bu metinlerin halen müfredatta olmasının –kurumsal atalet dışında- sebebini ve en iyi üniversitelerin neden bu tarz eserler konusunda uzman kişileri işe aldıklarını anlamak pek kolay değil. Muhtemelen, bu metinlerin çoktan aşılmış olduğuna inanmalarına rağmen kalıcı felsefi seçeneklerin çerçevesini açıkça sunduklarına inanıyorlardır. Belki de bu yaşlarda kapsamlı çalışmalara yönelik profesyonel uzmanlaşmayı teşvik etmenin, temel problemlere dair felsefi düşüncenin kısıtlarının ve karşılaştırmasının rolünü ortaya koymada kullanışlı olacağı düşünülmüştür.

Formel, pedagojik işlevlere ek olarak, klasik eserler deyim yerindeyse felsefenin sürüp giden ve anlaşılması basit olmayan rollerinde de etkilidir. Özellikle önemli olduğunu düşündüğüm dört rol listeledim: İlk olarak, bu tarz eserler bazen felsefeyi yenilemektedirler –özellikle tarihsel karşıtı¹⁹ yayılmanın ertesindeki dönemlerde. Bununla şunu kast ediyorum, insanlar tekerleği yeniden icat etmek yerine onları çevirdiler, çünkü kayıp olan sezgiyi geri getirmek için kaynakları temin ettiler; kuşkusuz ki geçen yarım yüzyıl boyunca birçok klasik metin ahlak felsefesinde (örneğin; Aristoteles’in *Etik*’i ya da Sidgwick’in *Yöntemler*’i) ve metafizikte (örneğin; Spinoza’nın *Etika*’sı) böyle bir rol almıştır. İkinci olarak, profesyonel felsefede kritere uygun bir figürü araştırmak, meslekteki hırslı bir çırağın yetiştirilmesi için en mantıklı yoldur. Bunu yaparken onlar, J. M. Coetzee’nin hikâyesinde anlattığı müzisyenlere benzerler; modası

18 evil demons

19 antihistorical

geçmişken Bach'a karşı büyük bir arzu duyarlar²⁰.

Üçüncü olarak, bazı profesyonel felsefeciler hem benzer çalışmalara aynı yanıtı verebilmek hem de problematiklerine yaratıcı eklemeler ve yenilemeler yapabilmek için kendilerini bir geleneğe ait görürler (örneğin Amerikan pragmatistleri, eleştirel teorisyenler ya da Deleuzcüler). Son olarak, kalıcılığı kanıtlanmış bazı yazarlar (Seneca, Montaigne, Kierkegaard, de Beauvoir, Thoreau vb.) profesyonel felsefecilerin ve akademinin içinde ya da dışındaki diğer insanların da dâhil olduğu bir grup tarafından bilgelik ve (kışkırtıcı) zevk için okunurlar.

Bu da demektir ki felsefede klasik olmak için *birçok* yol vardır ve birçok klasik birden fazla işleve sahiptir. Belki de bu tarz bir işlev çeşitliliğine sahip olmak felsefe klasiğinin ayırt edici özelliğidir. Hatta bir "klasikten" bahsetmek, klasiklerin birbirlerine patika bağımlılıklarını ve kurumsal sınırlamaları inkâr etmek anlamına gelmeyeceği gibi, yukarıda bahsettiğimiz var olan kriterleri oluşturan dışarıda tutma kalıplarını inkâr etmek anlamına da gelmez. Tarihin değerlendirmesi önemli olduğu kadar inkâr edilemezdir de, ancak belki de sadece bir iktisatçı bunun optimal olduğunu iddia edebilir ki bu durumda disiplinin geçmişi üzerine yapılacak bir çalışma gereksiz bir lüks olarak kalır.²¹ Bazı kitapların ve yazarların kalıcılığının kanıtlandığını söylemek öngöründe bulunmak değildir.²² Felsefenin her

20 Coetzee, J. M. (1993). What is a classic? *Current Writing: Text and Reception in Southern Africa* 5(2), 7– 24. Eleştirmen ve roman yazarı Coetzee bu denemesinde klasik müzik durumunu (edebiyattaki korkunç duruma karşı bir biçimde) sağlıklı olan olarak ele alır. Burada Coetzee'nin ironik olması imkânsız değil.

21 Stigler, G. J. (1969). Does economics have a useful past? *History of Political Economy* 1(2), 217– 230. İlginçtir ki Stigler'in makalesi ayrıca bilgi sosyolojisinin işlenmeye değer olduğunu savunuyor.

22 Bu konuda Hume daha iyimserdir: "Aksine, hakiki bir dâhinin Eserleri ne kadar uzun süre var olursa, ne kadar daha geniş bir alana yayılırsa karşılaştığı hayranlık o denli daha samimi olacaktır. Gıpta ve haset dar bir çevrede haddinden fazla yer kaplar, hatta bu kişiye aşinalık bile yaptıklarına bağlı olarak aldığı övgüyü gölgeleyebilir: Ne var ki, bu engeller ortadan kalktığında haliyle hoş duygular

zaman kitaplarla öğretilecek olması bir doğa yasası değildir; filozofların kitap yazmayı bırakacağı ve başka iletişim yollarını deneyecekleri kesinlikle hayal edilebilir. Aslında, bu tarz bir şeyi hızlandırmanın yolu geçmişini statik ve bizim meşguliyetimizi ve eleştirel değerlendirmemizi talep etmeyen bir bilinen olarak görmektir.

Bu ana kadar klasiklerin dört işlevsel (kimi kez çelişkili) rolünden bahsettim ve öğretim kriterinin bugün artık “klasikler” olarak bahsettiğimiz bazı metinleri ortaya çıkardığını ve beslediğini gösterdim. Bunların bir klasiğin özelliklerini saptamak için yetersiz olduğu düşünülebilir. Klasik kavramını tanımlayan yeterli ve gerekli bir koşullar listesi beklemek aptalca olsa da okurların bu kitaptaki bölümlerle daha çok ilgilenmesi için bu tanımlamayı daha iyi yapabiliriz.²³

J. M. Coetzee (2003 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi) “Klasik Nedir?” isimli makalesinde, edebi olarak en güçlü eserin hayatta kalması fikrine yakın dururken, klasiklerin, uzun süre devam eden, –Coetzee’nin pratiğine bakılırsa– kendilerinin yaratıcı yeniden yazımı da içerebilen perspektifler çeşitliliğinin ince eleyip sık dokuması karşısında ayakta ve hayatta kalması gerektiğinde ısrar ediyordu. Süregiden bu ince eleyip sık dokuma, felsefe klasiği olmanın gerekli bir koşulu olur; bunun klasik olmak için *performatif* bir gereklilik olduğu şüphesini duyabilir. Aynı zamanda bu koşulun neden gerekli olmadığını da merak edebilir; *anlık* bir klasiğin varlığı bile bu koşulun gerekliliğinin altını oyabilir.

Coetzee makalesinde bir eserin klasik olabilmesi için gereken dört özellik tanımlar: (1) Çalışma küçük çevrede incelenmeli ve tartışılmalı ve genel moda olana görece değmemelidir. (2) Kişi bu tarz

uyandırmaya uygun güzellikler derhal enerjilerini ortaya çıkarır ve dünya dönmeye devam ederken insan zihni üzerindeki nüfuzlarını korurlar.” (“Zevkin Standardı,” 11). Hume’un “Zevkin Standardı” makalesi bu kitapta yer alan çalışmalarla ilgilidir zira Hume bu makalede Fénelon’a açıkça ana muhataplarından biri muamelesi yapar. Aksi hâlde pek az filozof eğitimlerinde veya araştırmalarında Fénelon’la karşılaşmıştır. Bkz. Ryan Hanley’in yazdığı Bölüm 2.

23 Şunu belirtmeliyim, bölümler girişin bakış açısını yansıtmıyor ve giriş yazılmadan önce tamamlanmışlardı.

çalışmalarla ilgili bir disiplinde uzman olabilir. (3) Devamlılığı olan eleştiri ve yorumlara ihtiyaç vardır. (4) Yaratıcı taklit ya da tekrar çalışma yoluyla ortaya çıkan gelişmiş öykünme şeklinin varlığı. Her biri farklı bir seçkinci yolu takip eden bu dört özellik, dışarıda tutma kalıpları ile ilgili şüpheleri canlandırır.²⁴ Bunlara ek olarak, Coetzee şunu da ima eder: (5) Bir çalışma, sadece, birçok başarılı profesyonelin ilgisini çekmenin ötesinde, nihayetinde geniş bir kitlenin ilgisini çekerek klasik olur.

Coetzee bağlamsal olarak felsefi klasikler üzerine konuşmasa da (daha çok müzik ve edebiyata odaklanmıştı) onun özellikleri kitabın bağlamına belirli düzeyde (ve genel olarak felsefe, Coetzee'nin gündemine örtük olarak) kolaylıkla uygulanabilir. (1) ve (5) arasındaki gerilimi inkâr etmemekle birlikte, (2), (3) ve (5)'in özelliklerinden hâlihazırda bahsettim; çok az kişi (1)'in varlığını inkâr edebilir –gerçekten de bu metinlerin bağıntısını ya da -Avrupalı imtiyaz çevresinde çalışıyorlarsa- “etkisini” ispatlamak isteyen felsefeciler için bu bir ağıt kaynağıdır.

(4)'ün felsefede var olduğundan şüphe duyulabilir. Bu, Kant'ın ilk *Eleştirisi*ndeki mimari ile alakalı bir monograf yayınlamak isteyen biri için muhtemelen iyi bir strateji değildir. Bu çalışmada (4) için mükemmel bir örnek vardır: Fénelon'un *Telemakhos'un Maceraları: Ulysses'in Oğlu* (1699) eseri orijinal klasiğin yaratıcı genişlemesidir (ve hatta “*Odysséia*'nın dördüncü kitabının devamı” alt başlığını taşısa bile). Dahası, (4) sadece tarihsel bir ilgi değildir; burada profesyonel felsefenin içinden gelen bir örnek vardır: Analitik felsefenin en son canlanması için önemli bir makale olan O'leary-Hawthorne ve Cortes'in “Ontolojik nihilizme doğru” (1995) eseri.²⁵ Syracuse Üniversitesi felsefe bölümünün kökeni veri iken, yirminci yüz-

24 Coetzee makalesinde seçkinci unsurları gözden kaçırmaz, ancak klasiğin kozmopolit boyutuna daha çok önem verir.

25 *Philosophical Studies* 79(2), 143–165. Bu makalenin bir diğer önemli özelliğiyse Bradley ile pozitif bir iç içe geçmişliğe sahip olmasıdır —analitik felsefede pek de alışık olmadığımız bir durum. Daha fazlası için bkz. Della Rocca'nın bölümü (5) ve benim girişim.

yılın son çeyreğinin en baskın figürü olan Jonathan Bennett'ten bu kadar fazla bahsedilmesine şaşırılmamak gerekir. Anlaşılacağı üzere, retorik ve tartışma metodolojisini Bennett'in *Rasyonalitesine* derinden borçludur –bu durum Dennett tarafından kendi bölümünde (10) açıklanmıştır, burada tekrar etmeyeceğim-, Hawthorne ve Cortens'inkine benzer bir çalışma. Bu gerçek pek fark edilmiyor çünkü onların ürünlerinde Bennett'in *Rasyonalite'sinden* bahsedilmiyor.²⁶ Şurası kesin ki (1)-(5) ilkelerine göre değerlendirme yaparsak bu kitapta tartışılanların hepsi şu an bir klasiktir diyemeyiz. Bazılarının bir klasik olabilmesi ya da bu duruma dönebilmesi için felsefenin değişmesi gerekir. Bu kitabın, günümüzde ihmal edilmiş olan on klasik aracılığıyla öğrenciler ve profesyonel felsefeciler için ilginç ve öğretici yeni yollar ve anlatılar açacağını umuyorum.

Bu kitabın şekillenmesi ile ilgili son bir yorum ile bitirmek istiyorum. Felsefi kriter üzerine *New APPS* blogta yazdığım birkaç yazının ardından, Oxford University Press, şu an elinizdeki gibi bir kitaba benzer bir kitap fikri hakkında benimle iletişime geçti. Yayınevinin bu cömert teklifini kabul ettikten sonra birkaç profesyonel felsefeci ile bu işe girmeleri için iletişime geçtim.²⁷ Bunu yaparken felsefenin profesyonel felsefe tarihçileriyle, “tarihçi olmayanlar” arasında bir denge yakalamaya çalıştım. (Birkaç bölümün yazarları hem tarihsel hem de sistematik projelerin üstün kaliteli katılımcısı olarak biliniyor.) Her birinden, haksız yere ihmal edildiğini düşündükleri bir eser için bir bölüm yazmalarını istedim. Buna ek olarak seçilecek kişinin “hâlâ aktif felsefeci” olmaması gerekiyordu.²⁸

26 Bir diğer az tesirli örnek Azzouni Jody (1999, 2001), Numaralandırılan paragraflar: An essay on aesthetics, in *The Lust for Blueprints*, 71– 91. Providence: Poet's Press, Wittgenstein'in Tractatus'unu kendine model almakta ve bu çalışmayla eleştirel bir ilişki içerisinde.

27 Bu süreçte “klasik” kelimesi “başyapıt” kelimesinin yerini almıştır; hatta bazı bölümler halen orijinal durumundadır.

28 Bölümlerde incelenenler arasındaki tek yaşayan özne, Jonathan Bennett, erken modern metinlerin dizilişi ve sıralanışı üzerine odaklanır (bkz. <http://www.early-modern-texts.com/>). Birçok bölüm benim baştaki davetimin ayrıntılarını ortaya koymaktadır.

Kuşkusuz, bu on bölüm daha önce bahsettiğim dışlanma kalıplarının bazılarını içeriyor. Örneğin bu kitapta ortaçağ felsefesi ya da batılı olmayan belli başlı felsefi geleneklerle ilgili bir çalışma yok. Umarım bu tür eksikler gelecek potansiyel eserlerle giderilecektir.